

“Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti; eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına saygılı, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık olan devlettir.

Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında, “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.” hükmüne yer verilmiştir. Maddeyle güvence altına alınan hak arama özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı, kendisi bir temel hak niteliği taşımasının yanında, diğer temel hak ve özgürlüklerden gereken şekilde yararlanılmasını ve bunların korunmasını sağlayan en etkili güvencelerden biridir.

İtiraz konusu kuralın gerekçesinde bölge adliye mahkemelerinin yalnızca Kanun'da sayılan hukuka kesin aykırılık hâllerinde bozma kararı verebilecek olmaları nedeniyle bu bozma kararlarına karşı ilk derece mahkemelerine direnme yetkisinin tanınmadığı belirtilmiştir. Nitekim, Kanun'un 280. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (b) bendinde 289. maddede sayılan bir hukuka kesin aykırılık hâlinin varlığıyla sınırlı olarak bölge adliye mahkemesinin bozma kararı verip dosyanın yeniden incelenmek ve hükmolunmak üzere ilk derece mahkemesine gönderebileceği düzenlenmiştir. İstisnai olan bu hâller dışında esas olan, istinaf başvurusunu haklı bulması durumunda bölge adliye mahkemesinin, ilk derece mahkemesinin hükmünü kaldırarak yeniden bir hüküm kurmasıdır.

Kanun'un 289. maddesine göre bölge adliye mahkemesinin bozma kararı verebileceği ve ilk derece mahkemesinin bu bozma kararlarına direnemeyeceği hukuka kesin aykırılık hâlleri “Mahkemenin kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olması”, “Hâkimlik görevini yapmaktan kanun gereğince yasaklanmış hâkimin hükme katılması”, “Geçerli şüphe nedeniyle hakkında ret istemi öne sürülmüş olup da bu istem kabul olunduğu hâlde hâkimin hükme katılması veya bu istemin kanuna aykırı olarak reddedilip hâkimin hükme katılması”, “Mahkemenin kanuna aykırı olarak davaya bakmaya kendini görevli veya yetkili görmesi”, “Cumhuriyet savcısı veya duruşmada kanunen mutlaka hazır bulunması gereken diğer kişilerin yokluğunda duruşma yapılması”, “Duruşmalı olarak verilen hükmünde açıklık kuralının ihlâl edilmesi”, “Hükmün 230. madde gereğince gerekçeyi içermemesi”, “Hüküm için önemli olan hususlarda mahkeme kararı ile savunma hakkının sınırlandırılmış olması” ve “Hükmün hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delile dayanması” durumlarından ibarettir. Anılan durumlar gözetildiğinde bölge adliye mahkemesinin bozma kararı verebileceği ve ilk derece mahkemesinin bu bozma kararıyla bağlı olacağı sınırlı hâllerin davanın esasına ilişkin hususlar olmayıp yargılamaya ilişkin usul kurallarının ağır ve açık ihlallerinden ibaret olduğu anlaşılmaktadır.

Direnme yasağı öngören itiraz konusu kuralla bölge adliye mahkemesinin bozma kararına konu olan hukuka kesin aykırılık hâllerinin ilk derece mahkemesince tekrar ele alınması önlenmektedir. Hukuka kesin aykırılık hâllerinin üst mahkeme olan bölge adliye mahkemeleri tarafından değerlendirilmesi sonucu bozma kararı verildiği ve bu hâllerin davanın esasıyla ilgili olmayıp yargılama usulüne ilişkin bulunduğu gözetildiğinde aynı hususun tekrar üst mahkemelerce incelenmesine neden olacak şekilde direnme yetkisinin tanınması, hem davaların uzamasına neden olacak hem de yüksek mahkemelerin iş yükünü artıracaktır. Kişiler arasındaki uyuşmazlıkların daha kısa süre içinde kesin bir şekilde çözümlenmesi, usul ekonomisi bakımından önemli olduğu gibi davanın taraflarını davaların uzaması nedeniyle

oluşabilecek mağduriyetlere karşı korumak bakımından da önem taşımaktadır. Bu kapsamda itiraz konusu kuralın adalet duygusunu zedeleyen ve demokratik toplum düzeninin gerekleri ile çelişen bir yönünün bulunmadığı açıktır."

Yukarıda alıntılanan (1-5) numaralı fıkralar Anayasa Mahkemesi 2017/48 esas ve 2017/129 karar sayılı kararında yer almaktadır. Sayın Mahkeme'nin red kararına dayanak teşkil eden gerekçesinde, bölge adliye mahkemelerince verilecek bozma kararlarının Kanun'un 289. maddesi (hukuka kesin aykırılık halleri) ile sınırlı olacağını kabul ettiği görülmektedir. Ancak fiili durum Anayasa Mahkemesinin anılan karar gerekçesi ve Kanun maddesi dışına çıkmış bulunmaktadır.

"Anayasa Mahkemesinin kararlarında, Anayasa'nın mahkemelerce verilen hükmün bir başka yargı mercii tarafından denetlenmesini talep etme hakkını Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen hak arama hürriyeti kapsamında güvenceye kavuşturduğu kabul edilmiştir. Hak arama özgürlüğü açısından devletin gerçekleştirmesi gereken pozitif yükümlülükler bulunmaktadır. Bu kapsamda devletin bir yargı teşkilatı kurması gerektiği gibi mahkemelerin bağımsızlığını ve tarafsızlığını, silahların eşitliği, çelişmeli yargılama, aleni yargılama gibi maddi gerçeğe ulaşmak için gerekli usule ilişkin güvenceleri, davaların makul bir sürede ve usul ekonomisini gözeterek sonuçlandırılmasını da sağlaması gerekir. Bu itibarla hak arama özgürlüğü kapsamında hükmün denetlenmesini talep etme hakkının -tabiatı itibarıyla- devletin kanuni düzenleme yapmasını gerektirdiği açıktır. Kişilerin ne şekilde bu haktan yararlanacakları ve bu hakkın temini bakımından nasıl bir sistemin kurulacağı hususunda kanun koyucunun geniş takdir yetkisi bulunmaktadır." (AYM, E.2020/21, K.2020/53).

"Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan yargı mercileri önünde hak arama hürriyeti, hakların korunmasını amaç edinen vazgeçilmez meşru yöntemlerin başında gelmektedir. Anayasa'daki temel hakların korunmasında önemli bir teminat olan yargısal hak arama yolu, hakların korunmasında en etkili ve güvenceli yoldur." (AYM, E.2018/71, K.2018/118)

Bölge adliye mahkemelerince Kanun'un 289. maddesinde düzenlenen hukuka kesin aykırılık halleri dışında, örneğin haksız tahrik, iyi hal, teşebbüs, etkin pişmanlık, nitelikli hal ve benzeri hükümlerin uygulanıp uygulanmaması, suç vasfı veya suçun sübutu nedeniyle yapılan bozmalarda, ilk derece mahkemeleri, bozma ilamındaki hukuki değerlendirmeye aynı görüşte olmasa dahi kararında direnemediğinden, bozma ilamında belirtilen şekilde hüküm kurmak zorunda kalmaktadır. İlk karar mahkumiyet olmakla birlikte bozma ilamı doğrultusunda beraat kararı verildiğinde karar yine aynı bölge adliye mahkemesi dairesine gitmekte ve görüşü belli olan daire tarafından tarafların istinaf talepleri Kanun'un 286. Maddesi kapsamında kesin olarak reddedilmektedir. Farklı bir örnek olarak, itiraz başvurusunun yapıldığı davada, mahkememizce beraate hükmedilmiş, ilgili daire tarafından izah edilmeyen noksan soruşturma gerekçe gösterilerek bozma kararı verilmiştir. Ancak dairenin bozma ilamında eylemin sübutu ifade edilmiş ve atılı suçun olduğundan bahsedilmiştir. Bu haliyle mahkememizce direnme kararı verilemediğinden bozma ilamı doğrultusunda mahkumiyete hükmedilmesi ihtimali doğabilecektir. Atılı suçun vasfı gözetildiğinde ise ilk kararı ile zaten görüşünü açıklamış olan ilgili dairenin, istinaf talebinin kesin reddi ile dava sonuçlanacaktır. Örnekler farklı hükümlerle çoğaltılabilir.

Bir başka durum, bölge adliye mahkemesinin örneğin haksız tahrik, etkin pişmanlık, teşebbüs hükümleri gibi cezada indirime neden olacak hükümlerin uygulanması gerektiği yönündeki bozma ilamlarında veya atılı suçun vasfını-sübutunu değiştiren bozma ilamlarında,

ilk derece mahkemesinin bozma öncesi ilk hükmü temyize tabi olacakken, bozma sonrası kurulacak hüküm, sonuç cezanın miktarı nedeniyle bölge adliye mahkemesi dairesinde kesinleşecek nitelikte olabilmektedir. İlk derece mahkemesinin direnme imkanı olsa bozma ilamında belirtilen hukuki değerlendirmeye karşı kendi görüşünde ısrar edebilecek ve başka bir mahkeme tarafından iki görüşün değerlendirilmesi yapılabilecektir.

Oysa yukarıda izah edilen her iki halde de olması gerektiği şekilde bölge adliye mahkemesince ilk derece mahkemesinin hükmü kaldırılarak yeni bir hüküm kurulmuş olsa taraflar kararı temyiz imkanına kavuşacaklar ve dairenin kararı farklı bir yargı mercisinde denetlenmiş olacaktır. Bu minval üzere, bölge adliye mahkemesi dairesince kanun dışında verilen bozma ilamına direnilemediğinden tarafların talepleri karşılanamamakta ve belirtilen hukuka aykırılığın önüne geçilememektedir.

İzah edilen hususlar çerçevesinde, bölge adliye mahkemesi dairesince üç hakimden oluşan karar ile yapılan kanun dışı bozma ilk derece mahkemesine dayatılmakta ve ceza davalarının büyük bir kısmı bozma ilamında imzaları bulunan üç veya iki hakimin (oy çokluğu) görüşü doğrultusunda kesinlik kazanmakta, kararlarının temyiz denetimi veya farklı bir mahkeme tarafından denetimi yapılamamaktadır. Bu durum hükmün denetlenmesini talep etme hakkı ile mahkemeye erişim hakkını sınırlamaktadır.

Bu nedenle itiraz konusu kuralın Anayasa'nın 36. maddesine aykırı olduğu kanaatine varılmıştır.

İptali istenen hükümlerin "hukuk devleti" kapsamında Anayasa'nın 2. maddesine de aykırı olduğu değerlendirilmekle birlikte, bu bağlamda belirtilen hususların Anayasa'nın 36. maddesi yönünden yukarıda yapılan değerlendirmeler kapsamında ele alınmış olması nedeniyle Anayasa'nın 2. maddesi yönünden ayrıca açıklama yapmaya gerek görülmemiştir.

HÜKÜM

13.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Kanun'un 284. maddesinin 1. fıkrasının "Bölge Adliye Mahkemesi karar ve hükümlerine karşı direnilemez,..." cümlesinin, Anayasa'nın 2. ve 36. maddelerine aykırı olduğu kanaatine varıldığından iptali istemiyle,

Anayasa'nın 152. maddesinin (1) numaralı fıkrası ve Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 40. maddesinin (1) numaralı fıkrası uyarınca itiraz yoluna başvurulmasına oybirliği ile karar verildi."